مدیریت شهری
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015
۲۴۹-۲۶۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۱۱/۱۴ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۵/۱۵

رهیافتی بر شناسایی بایسته های سیاستهای اقتصاد مقاومتی بر سیاستهای شهرسازی و صنعت ساختمان

محمدمهدی بلندیان*- کارشناس ارشد معماری گرایش مرمت و احیاء بناها و بافتهای تاریخی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

سارا ناصری- کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

چکیده

شرایط فعلی کشور و اقتضائات زمانی و مکانی موجود بر تصمیم گیری های کلان در حوزه شهرسازی و معماری تاثیر داشته است که در این میان تاثیر بایسته های سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی نیز باید در تدوین سیاستهای پیش روی شهرسازی و صنعت ساختمان موردتوجه قرار گیرد. در این مقاله با روش توصیفی- تحلیلی و ابزار گردآوری داده مطالعات کتابخانه ای و در عین حال روش اسنادی و استدلال منطقی به موضوع شناسایی رهیافتهایی بر پدیداری بایسته های سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی بر معماری و صنعت ساختمان پرداخته شود. لذا در این مقاله به مفهوم اقتصاد مقاومتی و ارائه سیاستها، راهکارها و راهبردهایی در صنعت ساختمان در انطباق با سیاستهای فرادستی اقتصاد مقاومتی نظر داشته و به تفصیل به این موارد اشاره داشته است.

واژگان کلیدی: اقتصاد شهری، اقتصاد مقاومتی، بایسته های تحقق پذیری، سیاستهای اقتصاد مقاومتی.

Approach to identify requirements of urban development policies and economic policies of resistance to building industry

Abstract

Current situation of and demands on the time and place of the major decisions in the field of urban planning and architecture had an effect. The economic impact resistance requirements of the policies in the policy formulation should be considered before planning and building industry. The analytical method to collect data library studies as well as research method and logical reasoning to object approaches the emergence necessities of the policies of the resilient economy the construction industry is an architecture. In this paper, the concept of resistance economy and provide policies, procedures and strategies in the construction industry in accordance with the policies of the superiority of mind and strength of the economy in detail on this point is.

Keywords: urban economy, the strength of the economy, the requirements of implementation, economic policies resistance.

* نویسنده مسؤل مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۵۵۴۲۲۶۳، رایانامه: m.bolandian@yahoo.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

مقدمه

دنیـای امـروز دنیـای تعامـل اقتصـاد و صنعـت بـا زندگـی و آینـده جوامـع بشـری اسـت؛ بدانگونـه که بر زندگـی شـهروندان و آینـده ملیتهـا تاثیرگذاشـته و در عین حـال، بـا موجی از انفجـار جمعیت شـهری تجربه شـده اسـت. جـدای از جنگهـای نظامـی، آشـفتگی در سـاختارهای سیاسـی جهـان، کشـتارهای بی رحمانـه قومیتـی و ملیتـی، نظامی گـری و تهدیـدات عمـده اقتصـادی ابرقدرتهـا و حکومت هـای دیکتاتـور جهانی، افزایـش جمعیت و کاهش میـزان ذخایر غذایی و منابع حیاتی کشـورها نیـاز به اصـلاح سـاختارهای اقتصادی را طلـب می کنـد؛ چنانچه افزایش جمعیت شـهری در جهـان سـوم بارزتـر و بـا رونـدی تندتـر در مقایسـه با ممالک توسـعه یافته بـوده اسـت؛ به نحوی که جمعیت شـهری جهان سـوم از ۲۸۵ میلیون نفر (۱۶درصد کل جمعیـت جهان سـوم) در سـال ۱۹۵۰ به یکبـاره و در رونـدی شـتابان بـه ۱/۲ میلیـارد نفـر (۳۰ درصـد کل جمعیـت جهـان سـوم) در سـال ۱۹۸۵ رسـیده اسـت (Kasarda and Crenshaw,۱۹۹۱). ایـن رونـد بـا سـیری صعـودی تاکنـون ادامه داشـته اسـت، به نحوی کـه در سـال ۲۰۱۱ تعـداد جمعیت شـهری جهـان در کشـورهای در حـال توسـعه بـه ۲۶۴۲ میلیـون نفـر (۴۶درصـد کل جمعیت این کشـورها) و در کشـورهای کمتر توسعه یافته به ۲۴۸ میلیون نفر (۲۸ درصد کل جمعیـت این کشـورها) رسـیده اسـت (population data sheet,۲۰۱۱). رونـد شـتابان افزایـش جمعیـت در حالـت کلـی ایـن کشـورها را با مشـکلات عدیده ای مواجـه کـرده اسـت و ایـن مشـکلات با رشـد شـتابان جمعیـت شـهری، بیشـتر شـده اسـت؛ به نحوی کـه امـکان هـر نـوع برنامـه ریـزی بلندمـدت و میان مـدت برای بهبود شـرایط زندگی و تلاش در جهت دسـتیابی به توسـعه را از این کشـورها سـلب نموده اسـت. رشـد سـریع در جمعیـت شـهری جهـان سـوم باعـث طـرح نظریـات متعـددی در زمینـه دلایـل چنین خیزشـی و نیـز ارائـه راهکارهایـی بـه منظور مقابلـه با رونـد رو به رشـد جمعیت شـهری در جهان سـوم شـده اسـت که مشـکلات عدیـده اقتصادی و مالـی را برای بسـیاری از کشـورها رقم زده اسـت.

شـایان ذکـر اسـت کـه در اصـل چهـل و سـوم قانـون اساسـی جمهـوری اسـلامی ایـران، چنین آمده اسـت: «هـدف عالی جمهوری اسـلامی ایران، تحقق اسـتقلال اقتصـادی، رفـع فقـر و بـرآوردن نیازهای در حال رشـد انسان هاسـت.» (قانـون اسـاس جمهـوری اسـلامی ایـران، ۱۳۷۸). بدیـن ترتیـب، یکـی از اهـداف عالـی قانـون اساسـی تحقـق اقتصـادی و بـراوردن نیازهـای درحال رشـد انسـان هایی اسـت که در جامعه اسـلامی زندگـی مـی کننـد (هاشـمی و پورعبـدی، ۱۳۹۲، ص ۴۷). بـر همیـن اسـاس اسـت کـه تاکیـدات حکیمانـه رهبـر انقلاب بر مسـایل اقتصـادی و خودکفایی، اصلاح الگوی مصرف و مشـابه آن و بالاخره سیاسـتهای ابلاغی اقتصـاد مقاومتـی نیـز در ایـن موضوعیـت ترجمـان یافتـه اسـت. در عیـن حـال، در حوزه هـای مطالعاتـی نظیـر «امنیـت پژوهـی، روابـط بیـن الملـل و مطالعات راهبـردی» بـه هنگام طـرح مواردی نظیـر امنیت ملی، اسـتراتژی ملـی تهدیـدات ملـی، منظور از سـطح ملی تهدیـدات، عـلاوه بـر داخـل کشـور و معمـولاً در محل تلقـی و فصـل مشـترک دولـت، بیشـتر ملتها را شـامل مـی شـود (خادمـی، ۱۳۹۰، ص ۷۴).

عـلاوه بـر ایـن در تحقیقـات جهانـی و خـارج از ایـران نیـز بـر موضـوع «اسـتقلال اقتصـادی» تاکیـد ویژه ای شـده اسـت، چنانچـه «کاسـتلز» (۱۹۷۲) و «هـاروی» (۱۹۷۳) فرایند شـکل گیری تحولات شـهری را مرتبط بـا تحـولات سـرمایه داری و نتیجـه آن در نظام هـای تجملاتـی و مصرف گرایـی فزاینـده و عـدم توجـه بـه مبانـی تولیـد داخـی و اتـکا بـه منابـع ملـی کشـورها دانسـته انـد ((Castells,۱۹۷۲ and Harvey,۱۹۷۳.

بـا همیـن رویکـرد، تحـولات جمعیـت شـهری از آن تاریـخ بـه بعـد از سـوی دسـته ای از اندیشـمندان بـه عنـوان تحـولات اکولوژیکی ناشـی از دینامیزم جمعیت انسـانی مطالعه نشـد بلکه در تحلیل این پدیده توسـط ایشـان بـه عوامـل اجتماعی که ناشـی از «شـیوه تولید سـرمایه داری» بودنـد، توجـه ویژه ای شـد. تحلیل های

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

این گروه از اندیشمندان برای فهم فرایند شهرنشینی در جهان سوم مفید به نظر می رسد چرا که به نظر می رسد شهرنشینی در این جوامع نه ناشی از ساختار اقتصاد ملی بلکه تحت تاثیر متغیرهای سیاسی و اقتصادی بین المللی بوده است و به تعبیری شهرنشینی در اغلب کشورهای جهان سوم فرایندی برون زا بوده است که تبعات و پیامدهای متعددی را برای آنها در پی داشته است[1].

بر اساس آنچه گفته شد، در شرایط اقتصادی امروز کشور که محوریت عمده سیاستگذاری های کلان، «سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی» از سوی رهبر معظم انقلاب در این رابطه است، می طلبد تا بایسته های موردنظر این سیاستها در حوزه «اقتصاد شهری و صنعت ساختمان» مور توجه برنامه ریزان و اقتصاددانان و سایر متخصصان حوزه معماری و شهرسازی قرار گیرد که مقاله حاضر نیز بر این اساس نگارش یافته است[2]. در ادامه به بررسی این سیاستها و در پایان ارائه راهکارهایی برای منطبق سازی برخی از سیاستهای مرتبط با حوزه شهرسازی و معماری در این رابطه اشاراتی می شود.

مبانی نظری

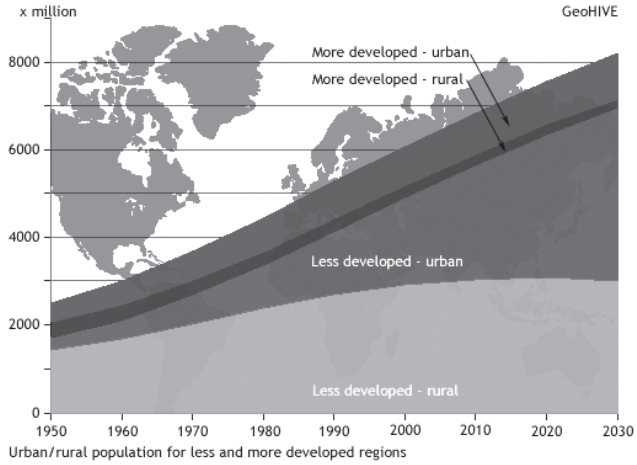
اقتصاد شهری

«علم اقتصاد، علم تخصیص بهینه منابع کمیاب است. در تعریف علم فوق کمات کمیاب، تخصیص، و بهینه وجود دارند که توضیح آنها می تواند به درک بهتر از علم اقتصاد کمک کند. مهمترین موضوع علم اقتصاد کمیابی است» (هاشمی و پورعبدی، ۱۳۹۲، ص ۳۱). لذا، اقتصاد شهری رشته‌ای مهم از علم اقتصاد، به‌طور اعم، و اقتصاد سیاسی، به‌طور اخص، است. اقتصاد شهری در جستجوی ابزارهای استدلالی و چگونگی به کاربردن آنهاست، تا فعالیتهای اقتصادی را در شهرها، مناطق شهری و مجموعه‌های شهری در قالب قوانین علمی و عام توضیح دهد (عابدین درکوش، ۱۳۸۸). علاوه بر این، در اقتصاد سیاسی شهری، روندهای شکل‌گیری تقسیم کار، تمرکز سرمایه و ثروت، انواع نیروی کار و

۱. نظام شهرنشینی و روند سریع آن در کشورهای در حال توسعه سبب هجوم گسترده به شهرها و پیدایش بخش خدمات متورم، حاشیه نشینی گسترده، بیکاری پنهان، پیدایش دوگانگی شبکه های اجتماعی مهاجرین در شهرها شده است. از نظر «گیلبرت» و «گاگلر» شهرهای کشورهای رشد نیافته نهادهای دورگه‌ای هستند که در نتیجه دو واکنش پدید آمده‌اند: اول واکنش به تقسیم کار اجتماعی که پدیده‌ای بومی است و دوم واکنش به ادغام در اقتصاد جهانی (گیلبرت و گاگلر، ۱۳۷۵). رشد فزاینده جمعیت شهری از یک سو و توزیع نامتناسب جمعیت در مناطق شهری دو ویژگی اصلی فرایند شهرنشینی در جهان سوم قلمداد می شوند. لذا شهرنشینی در کشورهای درحال توسعه از «تئوری تسلط تک شهری» تبعیت می‌کند، به عبارت دیگر، مواهب توسعه بین مناطق مختلف به صورت نابرابر توزیع شده، به همین دلیل یکی از مشکلات اساسی توسعه در کشورهای در حال توسعه، رشد نابرابر مناطق مختلف این کشورهاست. معمولاً پایتخت و یکی دو شهر بزرگ اغلب امکانات آموزشی، فرهنگی به ویژه اقتصادی را به خود اختصاص می دهند، کارخانه های مادر مانند ذوب آهن، صنایع پتروشیمی، دانشگاههای معتبر، بازارهای بزرگ، بیمارستانهای مجهز، همچنین سینماهای پیشرفته، کتابخانه های مادر، سالنهای بزرگ تآتر، همه و همه در این چند قطب محدود مستقر می شوند و مابقی نواحی کشور به عنوان اقمار و پیرامون (شبیه وضعیتی که کشورهای در حال توسعه در ارتباط با جوامع پیشرفته و صنعتی دارند) فاقد چنین امکاناتی هستند.

۲. متن ابلاغیه رهبر معظم انقلاب به رؤسای قوای سه گانه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام به شرح زیر است: ایران اسلامی با استعدادهای سرشار معنوی و مادی و ذخائر و منابع غنی و متنوع و زیرساخت‌های گسترده و مهم‌تر از همه، برخورداری از نیروی انسانی متعهد و کارآمد و دارای عزم راسخ برای پیشرفت، اگر از الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی که همان اقتصاد مقاومتی است، پیروی کند نه تنها بر همه مشکلات اقتصادی فائق می‌آید و دشمن را که با تحمیل یک جنگ اقتصادی تمام عیار در برابر این ملت بزرگ صف‌آرایی کرده، به شکست و عقب‌نشینی وا می‌دارد، بلکه خواهد توانست در جهانی که مخاطرات و بی‌اطمینانی‌های ناشی از تحولات خارج از اختیار، مانند بحران‌های مالی، اقتصادی، سیاسی در آن رو به افزایش است، با حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست ساله، اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت بنیان، درون‌زا و برون‌گرا، پویا و پیشرو را محقق سازد و الگوئی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد. اکنون با مداقه لازم و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی که در ادامه و تکمیل سیاست‌های گذشته، خصوصاً سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و با چنین نگاهی تدوین شده و راهبرد حرکت صحیح اقتصاد کشور به سوی این اهداف عالی است، ابلاغ می‌گردد. لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید. از خداوند متعال توفیق همگان را در این امر مهم خواستارم (سیّدعلی خامنه‌ای؛ ۲۹/ بهمن ماه/ ۱۳۹۲).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

شکل ۱. مقایسه تحولات جمعیت شهری و روستایی کشورهای توسعه یافته با در حال توسعه؛ ماخذ: درگاه Urban Economy, ۲۰۱۴.

بالاخره، تولید، توزیع کالاها و خدمات شهری، و نقش دولت در ایجاد ساختارها و کارکردها در نظامهای شهری مورد بحث قرار می‌گیرد. نگرش مکانیکی به اقتصاد شهری و تبدیل اقتصاد شهری به نظریه‌ای در باب ارزش، نه تنها به بغرنج شدن مباحث منجر می‌شود، بلکه مباحثی چون نقد سیاسی و اجتماعی و نظریه‌های مربوط به روندهای عینی شهری را از نظر می‌اندازد.

تولید و مصرف در شهر و مناطق شهری، گروه های اجتماعی شهر و نیز توسعهٔ زیرساختها و خدمات شهری از دیدگاه های اقتصادی، مانند درآمدها، هزینه‌ها، سازمان اقتصادی، توزیع و رفاه، از حوزه‌های مطالعاتی این رشته است. اقتصاد شهری و اقتصاد سیاسی شهری با اقتصاد منطقه‌ای، مکان‌گزینی حمل‌ونقل، خدمات عمومی، مدیریت مالی، تأمین منابع، جهات رشد، و ساخت‌وساز شهری ارتباط زنده دارد. برنامه‌ریزان لازم است، با عنایت به مباحث اقتصاد سیاسی و ارائه تحلیل اساسی، به اندازه‌گیریها و شاخص‌گذاریها، و کشف روابط علّی، اثربخشی هزینه‌ها و چگونگی ایجاد درآمد در روندها و برنامه‌های شهری بپردازند. تجزیه و تحلیل هزینه و راههای اساسی ایجاد درآمد در حوزه‌های اقتصاد شهری و مطالعه و ارزیابی علمی آنها در حوزه دانش اقتصاد شهری است. شهرها، به‌ویژه شهرهای بزرگ و کلانشهرها، به‌جز نقش اقتصادی منطقه‌ای، دارای ویژگی اجتماعی- اقتصادی نیز هستند. در حوزه‌های ساختمان، بازار زمین، حمل‌ونقل، خدمات زیربنایی و رفاهی و گردشگری شهری، نقش اقتصاد شهری، به‌دنبال تحلیل های اقتصاد سیاسی معنای تازه‌ای می‌یابد. از یکسو نیروها و انگیزه‌های تمرکز و از سوی دیگر، مقاومتهای اقتصادی، اجتماعی و فنی درون شهری، بر شکل، تراکم جمعیتی، تراکم ساختمانی، جهت توسعه و توزیع جمعیت در شهر تأثیر می‌گذارند. به‌این‌ترتیب، قلمرو «اقتصاد شهری و اقتصاد سیاسی شهری» هم گسترده، و هم پیچیده است.

تحریم های اقتصادی و اقتصاد مقاومتی

تحریم های اقتصادی بارزترین جلوه بکارگیری اجبار و تنبیه و اعمال قدرت مستقیم اقتصادی در روابط اقتصادی هستند. تحریم اقتصادی ارتباط مستقیمی با قدرت اقتصادی و وابستگی متقابل دارند. تحریم اقتصادی به تعبیر «رابرت ژیلپین» به عنوان «دستکاری روابط اقتصادی به منظور اهداف سیاسی» (زهرایی، ۱۳۷۶، ص ۴) و یا تعبیر «رودریگر» محدودیت های برقرار شده توسط دولتها نسبت به فعالیت های اقتصادی کشورها و اشخاص خارجی به

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

جدول ۱. نحوه رشد تعداد شهرها در روند شهرنشینی کشورهای توسعه نیافته؛ ماخذ: درگاه Urban Economy, ۲۰۱۴.

سال	۱۹۶۰	د ر صد	۲۰۲۵	د ر صد
تعداد شهرهای بزرگتر از ۱ میلیون جهان	۱۱۴	–	۶۳۹	–
تعداد شهرهای بزرگتر از ۱ میلیون کشورهای توسعه نیافته	۵۲	٪۴۶	۴۸۶	٪۱/۷۶
تعداد شهرهای بزرگتر از ۴ میلیون جهان	۱۹	–	۱۳۵	–
تعداد شهرهای بزرگتر از ۴ میلیون کشورهای توسعه نیافته	۹	٪۴/۴۷	۱۱۴	٪۴/۸۴

جدول ۲. نحوه رشد جمعیت شهرنشین ایران از ۱۳۳۵ تا ۱۴۰۵؛ ماخذ: عابدین درکوش، ۱۳۹۰.

سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵	۱۴۰۵
جمعیت	۹۵/۱۸	۲۵ /۷۹	۳۳ /۷۱	۴۹ /۴۵	۶۴ /۵۳	۸۴ /۶۵	۱۰۴ /۳۴	۱۲۲ /۱۷
جمعیت شهری	۵ /۹۵	۷۹/۹	۸۵/۱۵	۸۴/۲۶	۴۲/۳۷	۲۹/۵۴	۸۳/۷۲	۱۶/۹۱
نرخ شهرنشینی	۴/۳۱	۳۸	۴۷	۳/۵۴	۵۸	۱/۶۴	۸/۶۹	۶/۷۴

ویـژه بـا انگیزه های سیاسـت خارجی تعریف می شـود (هاشـمی و پورعبـدی، ۱۳۹۲، ص ۸۷).

در ادبیـات علمـی، مفهـوم «اقتصاد مقاومتـی»، تاکنون بـه کار گرفتـه نشـده، امـا می تـوان آن را از فرمایشـات مقـام معظـم رهبـری و دیدگاه هـای کارشناسـان اقتصـادی کـه به تازه گـی مطـرح کرده انـد، اسـتخراج کـرد. اقتصـاد مقاومتـی، راهـکار اقتصـادی یک کشـور در شـرایط خاص اسـت که بـه تولید و توزیـع کالاهای خـاص و سـرمایه گذاری بـرای کاهـش وابسـتگی بـه کشـورهای دیگـر در شـرایط بحرانـی می پـردازد؛ به گونـه ای کـه اگـر نتوانسـت محصـولات اساسـی زندگـی مردم و کالاهای اساسـی آنهـا را در بازار مبادله از کشـورهای دیگـر تهیه کنـد، بتواند با اتـکاء به داخل بـه تولیـد انبـوه محصـول مـورد نظـر بپـردازد. تامیـن کالاهـا و مایحتـاج اساسـی مـردم در جهـت مقاومـت درمقابل دشـمنانی که سـعی دارند بسـیاری از کالاهای مورد نیاز آن کشـور را تحریم نماینـد[1]. اقتصاد مقاومتی بـه معنـای اقتصـاد پویـا و فعال اسـت و برنامـه عمل و شـاخص پیشـرفت برای آن لازم اسـت و هرگـز اقتصاد مقاومتـی بـه معنـای انـزوا و یـا اقتصاد بسـته نیسـت. نیـروی انسـانی آمـوزش دیـده و تحصیل کـرده یکی از اجـزای مهـم و عوامـل اقتصاد مقاومتی اسـت و بیشـتر از خـود دانشـگاه ها بحـث آموزش حین خدمت اسـت، یعنـی کسـی که رشـته اقتصـاد خوانـده و مـی خواهد در نظـام بانکـی اسـتخدام شـود، اگـر آمـوزش عملی و تخصصـی در حیـن خدمـت نبینـد، در کار موفـق نمی

۱. اقتصاد مقاومتی می تواند گفتمان غالبی باشد که در جامعه امروز مطرح است و در عصری که بحران های اقتصادی بسیاری از کشورهای بزرگ دنیا را در سراشیبی سقوط قرار داده است و اقتصاد مبتنی بر سرمایه داری لیبرال نیز نتوانسته است پاسخگوی نیازهای اساسی مردم باشد و تولید کالاها به شکل بیمارگونه ای به سمت مصرف گرایی محض رفته است که زمینه اتلاف سرمایه های بشری را فراهم آورده است، این نوع اقتصاد وتوجه به آن از ضروریات جامعه اسلامی است که بتوان از منابع محدود کنونی کشور به نحو مطلوبی استفاده کرد. در مواجهه با اقتصاد بازار آزاد که تمامی تلاش خود را به تولید هر نوع کالایی اختصاص می دهد و هدف آن کسب سود از حداکثرکالاهاست، اقتصاد مقاومتی یک نوع الگوی اقتصادی است که به استقلال اقتصادی یک کشور توجه دارد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

شـود. نیروی انسـانی جزئی از دسـتگاه اقتصاد مقاومتی اسـت و مهمتـر از آن کارآیـی نیروی انسـانی اسـت که دولـت درصدد اسـتفاده از بودجه شـرکت هـای دولتی در اقتصـاد اسـت و نبایـد حجـم بودجـه شـرکت هـای دولتـی بیشـتر شـود، بلکـه در اقتصـاد مقاومتـی بایـد کاهـش هزینـه جـاری و پرسـنلی دولـت مدنظـر قـرار گیـرد. اگر شـاخصها و درصدهـای اندازه گیری نباشـد، نمـی توانیـم قضـاوت کنیم کـه در افـق برنامـه اقتصاد مقاومتـی چـه اتفاقـی افتـاده اسـت. نظـر مقـام معظم رهبـری در اقتصـاد مقاومتـی ایـن گونـه بیان شـد که مردم در اقتصاد مشـارکت داشـته باشـند و افزایش پایه هـای مالیاتـی درآمدهـای دولـت را از مالیـات بیشـتر کنـد و ایـن گونـه نباشـد کـه افـراد غنی تـر کمتـر در تـور مالیاتـی دولـت قـرار گیرنـد و در عـوض از افـراد ضعیف تـر مالیـات سـتانده شـود[1].

در حـوزه تهدیـدات اقتصـادی واحـد تحلیل یا سـطح

۱. «متن سند ابلاغی اقتصاد مقاومتی»: سیاست های ابلاغی شامل: ۱. تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط؛ ۲. پیشتازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه؛ ۳. محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویتِ رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استانها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور؛ ۴. استفاده از ظرفیت اجرای هدفمندسازی یارانه‌ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره‌وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص‌های عدالت اجتماعی؛ ۵. سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آنها در ایجاد ارزش، بویژه با افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقاء آموزش، مهارت، خلاقیت، کارآفرینی و تجربه؛ ۶. افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (بویژه در اقلام وارداتی)، و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص؛ ۷. تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید(مواد اولیه و کالا)؛ ۸. مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه ریزی برای ارتقاء کیفیت و رقابت پذیری در تولید؛ ۹. ۹اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی؛ ۱۰. حمایت همه جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق: تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم؛ گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز؛ تشویق سرمایه گذاری خارجی برای صادرات؛ برنامه ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید، و تنوع بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به ویژه با کشورهای منطقه؛ استفاده از ساز و کار مبادلات تهاتری برای تسهیل مبادلات در صورت نیاز؛ ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف؛ ۱۱. توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج؛ ۱۲. افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد کشور از طریق: توسعه پیوندهای راهبردی و گسترش همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان بویژه همسایگان؛ استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف‌های اقتصادی؛ استفاده از ظرفیت‌های سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای؛ ۱۳. مقابله با ضربه پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق: انتخاب مشتریان راهبردی؛ ایجاد تنوع در روش‌های فروش؛ مشارکت دادن بخش خصوصی در فروش؛ افزایش صادرات گاز؛ افزایش صادرات برق؛ افزایش صادرات پتروشیمی؛ افزایش صادرات فرآورده‌های نفتی؛ ۱۴. افزایش ذخایر راهبردی نفت وگاز کشور به منظور اثرگذاری در بازار جهانی نفت و گاز و تأکید بر حفظ و توسعه ظرفیت‌های تولید نفت و گاز، بویژه در میادین مشترک؛ ۱۵. افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه(براساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع؛ ۱۶. صرفه جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زاید؛ ۱۷. اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی؛ ۱۸. افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت؛ ۱۹. شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی؛ ۲۰. تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی، سرمایه گذاری و اشتغال مولد و اعطای نشان اقتصاد مقاومتی به اشخاص دارای خدمات برجسته در این زمینه؛ ۲۱. تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان سازی آن بویژه در محیط‌های علمی، آموزشی و رسانه‌ای و تبدیل آن به گفتمان فراگیر و رایج ملی؛ ۲۲. دولت مکلف است برای تحقق سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی با هماهنگ سازی و بسیج پویای همه امکانات کشور، اقدامات زیر را معمول دارد: شناسایی و بکارگیری ظرفیت‌های علمی، فنی و اقتصادی برای دسترسی به توان آفندی و اقدامات مناسب؛ رصد برنامه‌های تحریم و افزایش هزینه برای دشمن؛ مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به هنگام در برابر مخاطرات و اختلال‌های داخلی و خارجی؛ ۲۳. شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری و روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار؛ ۲۴. افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن.

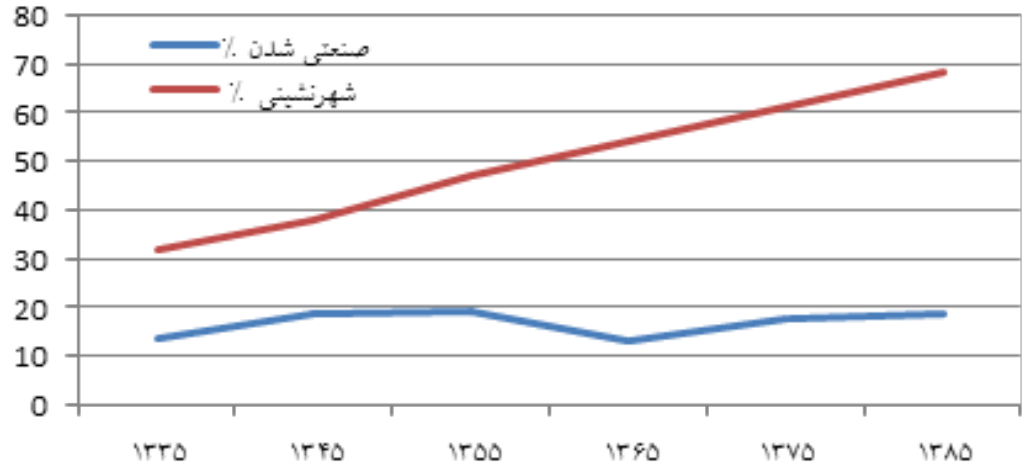
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

تحلیل می تواند در سطوح مختلف فردی یا جوامع ملی و منطقه ای انتخاب شود. امنیت اقتصادی فردی به واقع بخشی از مفهوم کلی امنیت انسانی می باشد، زیرا امنیت انسانی دربدارنده تمام ابعاد امنیتی، اقتصادی و اجتماعی فرد است (ویلکن، ۱۳۸۱، ص ۳۲). از سوی دیگر، از دیدگاه مقام معظم رهبری، «اقتصاد مقاومتی»، الزاماتی دارد که ایشان به «مردمی کردن اقتصاد»، «اجرایی کردن سیاست‌های اصل ۴۴»، «توانمندسازی بخش خصوصی»، «تشویق فعالیت اقتصادی، و سیستم بانکی کشور» اشاره دارد. ایشان دراین نوع اقتصاد به چند محور اشاره می کند که شامل «کاهش وابستگی به صنعت نفت»، «توجه به صنایع دانش‌بنیان» و ظرفیتهای گوناگون دیگردر کشور به مسایل دیگر از قبیل «مدیریت مصرف؛ هم در دستگاه‌های دولتی، هم دستگاه‌های غیر دولتی» می باشد. در این زمینه، مقام معظم رهبری، به واقعیت هایی اشاره دارند که راهگشاست که مسئولین کشور، در افق بلندمدت می بایست در برنامه ریزی اقتصادی آنها را لحاظ کنندکه می توان به «مردمی کردن اقتصاد»، «توجه به سیاست‌های اصل ۴۴» که در گذشته مطرح نمودند و «توانمندسازی بخش خصوصی»، «تشویق فعالیت بنگاههای اقتصادی»، «تقویت سیستم بانکی کشور» و دستگاه‌های دولتی اشاره دارند که می بایست با کمک قوه‌ی مقننه و قوه‌ی قضائیه همراه باشد. همچنین از نظر ایشان، کاهش «وابستگی به صنعت نفت»، «توجه به صنایع دانش‌بنیان» و «ظرفیتهای گوناگون دیگر» در کشور بخش اساسی اقتصاد مقاومتی است که طرح فرمودند و مسایل دیگر از قبیل «مدیریت مصرف- هم دردستگاه‌های دولتی، هم دستگاه‌های غیر دولتی»- بر رشد اقتصاد مقاومتی موثر است. اقتصاد مقاومتی به یک معنا نام دیگر اقتصاد اسلامی است؛ چراکه اقتصاد اسلامی به گونه ای سامان می یابد که مقتضی مقاومتی بودن است؛ اما این که چرا به جای اقتصاد اسلامی عنوان اقتصاد مقاومتی گفته می شود، به سبب تاکید بر جنبه قوامی و مقاومتی آن است؛ چرا که در برخی از زمانها و شرایط لازم است تا این جنبه بیشتر مورد تاکید قرار گیرد. عناصری که اقتصاد مقاومتی را می سازد، در این شرایط بیش تر مورد تاکید قرار می گیرد تا این جنبه برجسته تر شود. نظریه اقتصاد مقاومتی را در چارچوب اقتصاد اسلامی معنا پیدا می کند و آن را معنادار می شناسد و بر خلاف دیدگاه هایی که منکر معناداری نظریه اقتصاد مقاومتی هستند، آن را کاملا نظریه علمی و قابل دفاع می داند.

فرق اقتصاد مقاومتی با ریاضت اقتصادی

برخی اقتصاد مقاومتی را همان ریاضت اقتصادی می‌دانند؛ ولی این دو با هم متفاوت است. در اقتصاد مقاومتی محدودیت منابع وجود ندارد، اما استفاده بهینه از منابع موجود باید طی یک برنامه زمان‌بندی شده صورت گیرد؛ این در صورتی است که در ریاضت اقتصادی با محدویت منابع و سرمایه روبه‌رو هستیم و به ناچار باید سهمیه‌بندی کنیم و با کم مصرف کردن با محدودیت‌های موجود مقابله کنیم. ریاضت اقتصادی که توسط برخی از دولت‌ها انجام می‌گیرد، گاهی اوقات به افزایش میزان مالیات و افزایش دریافت وام‌ها و کمک‌های مالی خارجی می‌انجامد، چیزی که کشورهای غربی گریبان‌گیر آن هستند. هدف از طرح ریاضت اقتصادی بازپس گرفتن اعتماد از دست رفته، بهبود وضعیت مالی کشورها و توانمند کردن کشورها برای بازیابی طولانی مدت است. در این صورت این دو باهم تفاوت زیادی است چون اقتصاد مقاومتی تبلور اقتصاد در مقابل تحریم‌ها و فشارهای خارجی و شکوفایی اقتصاد ملی است که در نتیجه آن رشد تولید داخلی اقتصاد بومی را به ارمغان می‌آورد و برعکس ریاضت اقتصادی با خودکفایی و استقلال اقتصادی همراه است. «شاید بتوان گفت که «آنچه در ایران طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۳۵ رخ داده نه پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و نه مدرنیسم، بلکه شبه‌مدرنیسمی بوده که عواید نفت، آن را تسریع

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۱. مقایسه روند صنعتی شدن و شهرنشینی در ایران (۱۳۸۵-۱۳۳۵)؛ ماخذ: کاتوزیان، ۱۳۷۲.

کرده است. به همین شکل تغییرات ساختاری اقتصاد نیز نه به علت شهرنشینی که به واسطه شهرزدگی بوده است» (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۳۲۳).

مفهوم شناسی سیاستهای ابلاغی

در ادامه به برخی از نکات ارزنده در سیاستهای ابلاغی به شرح زیر اشاره می شود.

۱.«سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ تدبیر بلندمدت در سیاستگذاری کلان کشور»: حضرت آیت ا... خامنه‌ای در این رابطه فرموده اند: سیاستهای اقتصاد مقاومتی، فقط برای شرایط کنونی نیست بلکه یک تدبیر بلندمدت برای اقتصاد کشور و رسیدن به اهداف بلند اقتصادیِ نظام اسلامی است. این سیاستها قابل تکمیل و انطباق با شرایط گوناگون است و عملاً اقتصاد کشور را به حالت انعطاف پذیری می‌رساند و شکنندگی اقتصاد در شرایط مختلف را برطرف می کند (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سایت مقام معظم رهبری).

۲.«مقاوم سازی اقتصاد؛ ضرورت پیشروی اقتصاد جهانی»: حضرت آیت ا... خامنه‌ای، سیاستهای اقتصاد مقاومتی را مجموعه‌ای دقیق و مستحکم خواندند و افزودند: گرایش به اقتصاد مقاومتی فقط مخصوص کشور ایران نیست و در سالهای اخیر با توجه به بحران اقتصادی جهانی، بسیاری از کشورها با توجه به شرایط و ساختارهای درونی خود به دنبال مقاوم سازی اقتصاد هستند. البته نیاز ما به اقتصاد مقاومتی بیش از کشورهای دیگر است زیرا از یک طرف کشور ما همچون کشورهای دیگر مرتبط با اقتصاد جهانی و مصمم به ادامه این ارتباط است و طبیعتاً از مسائل اقتصادی جهان متأثر خواهد بود و از طرف دیگر نظام اسلامی، به دلیل استقلال خواهی و عزت مداری و تأکید بر تحت تأثیر قرار نگرفتن از سیاستهای قدرتهای جهانی، مورد تهاجم، سوء نیت و اخلال گری است (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سایت مقام معظم رهبری).

مولفه های اقتصاد مقاومتی در اقتصاد شهری

در ادامه برخی از مهمترین مولفه های تاثیرگذار اقتصاد مقاومتی بر اقتصاد در حوزه شهرسازی و معماری مورد اشاره قرار می گیرد.

۱.«تحرک و پویایی اقتصاد کشور»: اولین مؤلفه، ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص های کلان اقتصادی بود. رهبر انقلاب اسلامی در این خصوص گفتند: با اجرای سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی، شاخص هایی همچون رشد اقتصادی، تولید ملی، عدالت اجتماعی، اشتغال، تورم و رفاه عمومی بهبود خواهد یافت و رونق اقتصادی

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

بوجـود خواهـد آمـد (www.khamenei.ir).

۲. «**عدالـت اجتماعـی مهمترین شـاخص در بین شـاخص‌های اقتصـاد مقاومتـی**»: حضـرت آیـت ا... خامنـه‌ای متذکـر شـدند و تأکیـد کردنـد: عدالـت اجتماعـی، مهمترین شـاخص، در میان این شـاخص ها اسـت زیرا نظام اسـلامی رونـق اقتصادی بـدون عدالت اجتماعـی را قبـول نـدارد و در هرگونـه پیشـرفت اقتصـادی کشـور، بایـد وضع طبقـات محـروم به معنی واقعـی کلمـه، بهبود یابـد... تکانه هـای اقتصـادی دنیا، بلایـای طبیعـی و تکانه‌هـای تخاصمـی همچـون تحریمهـا از جملـه ایـن عوامـل تهدید زاسـت (جلسـه تبیین سیاسـت‌های اقتصـاد مقاومتـی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سـایت مقـام معظـم رهبری).

۳.«**تکیـه بـر ظرفیت های داخلـی**»: رهبـر انقلاب اسـلامی خاطرنشـان کردنـد: ایـن ظرفیت هـا شـامل ظرفیت هـای گسـترده علمی، انسـانی، طبیعـی، مالی، جغرافیایـی و اقلیمـی اسـت کـه بایـد بـرای اجـرای سیاسـتها، بـر آنهـا تکیـه شـود... تکیه بـر ظرفیت های داخلی به معنای چشـم بسـتن بـر امکانات کشـورهای دیگـر نیسـت بلکـه نظـام اسـلامی در کنـار اتـکاء بـه داشـته های داخلـی، از امکانـات دیگـر کشـورها نیـز اسـتفاده حداکثری خواهد کـرد (www.khamenei.ir).

۴.«**حرکـت علمـی و مدیریـت جهـادی**»: رهبـر انقـلاب اسـلامی فرمودنـد: اجـرای ایـن سیاسـتها، بـا حرکـت عادی و احیانـاً خواب آلوده و بدون حساسـیت امـکان پذیـر نیسـت و نیازمنـد برنامـه ریـزی، حرکـت علمـی، همـت و مدیریـت جهادی اسـت. خوشـبختانه، رئیـس جمهور محترم در جلسـه اخیر سـران سـه قوه، بـا قاطعیـت اعـلام کـرد کـه همـه مسـئولان اجرایـی مرتبـط بـا ایـن سیاسـتها، به حرکـت و همـت جهادی مصمـم هسـتند (جلسـه تبییـن سیاسـت‌های اقتصـاد مقاومتـی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سـایت مقـام معظم رهبری).

۵.«**مـردم محـوری**»: پنجمیـن مؤلفـه ای بـود کـه حضـرت آیـت ا... خامنـه‌ای بـه آن اشـاره کردنـد و افزودنـد: براسـاس معارف اسـلامی و دینـی و همچنین براسـاس تجربیات ۳۵ سـال اخیر، در هـر عرصه ای که مـردم وارد میـدان شـوند، عنایت و پشـتیبانی الهی نیز همـراه مـی شـود و کارها به پیـش خواهد رفت.ایشـان خاطرنشـان کردنـد: تاکنـون در عرصه هـای اقتصادی، کمتـر بـه حضـور و امکانات مردم بها داده شـده اسـت، در حالیکـه بایـد زمینـه اسـتفاده از تـوان نیروهـای بی پایـان مردمـی اعـم از فعـالان اقتصـادی، کارآفرینـان، مبتکـران، صاحبـان سـرمایه و افـراد صاحـب مهـارت فراهـم و از آنـان حمایـت شـود و مسـئولیت عمـده در ایـن خصـوص برعهـده دولت اسـت.

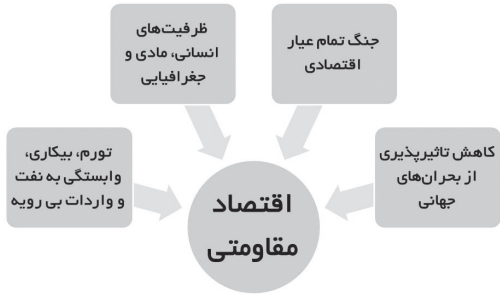
۶.«**خودکفایـی و تامین اقلام راهبردی و اساسـی**»: رهبـر انقلاب اسـلامی، هـدف از ابلاغ سیاسـتهای کلی اصـل ۴۴، در چنـد سـال قبـل را اسـتفاده از ظرفیتها و امکانـات مردمـی در اقتصـاد کشـور دانسـتند و گفتند: متأسـفانه حـق ایـن سیاسـتها، ادا نشـد. حضـرت آیت ا... خامنـه ای، تأمیـن امنیـت اقلام راهبردی و اساسـی بویـژه غـذا و دارو و خودکفایی در این اقلام را ششـمین مؤلفـه سیاسـتهای اقتصاد مقاومتی برشـمردند.

۷.«**کاهـش وابسـتگی بـه درآمدهـای نفتـی**»: درخصـوص هفتمیـن مؤلفـه افزودند: کاهش وابسـتگی بـه درآمـد فروش نفـت یکـی از ویژگی‌هـای اصلی این سیاستهاست.

۸.«**اصـلاح الگـوی مصرف**»: رهبـر انقلاب اسـلامی، از اصـلاح الگـوی مصـرف به عنوان هشـتمین مؤلفه نام بردنـد و خاطرنشـان کردنـد: خطـاب اصلی مـن در این موضـوع متوجه مسـئولان اسـت که بایـد در درجه اول در حـوزه مأموریتـی خود، از اسـراف و ریخت و پاش به طـور جـدی پرهیـز و در درجه بعـد، این موضـوع را در زندگی های شـخصی خـود رعایت کننـد. حضرت آیت ا... خامنـه ای بـا تأکید بـر اینکه پایبندی مسـئولان به پرهیـز از ریخـت و پاش، موجب تسـری ایـن روحیه به جامعـه خواهـد شـد، افزودند: منظـور از اصـلاح الگوی مصرف، سـخت گیـری و زندگـی ریاضتی نیسـت بلکه هـدف، مصـرف براسـاس الگویـی عاقلانـه، مدبرانـه، صحیح و اسـلامی است.

۹.«**فسادسـتیزی**»: ایشـان بـا اشـاره به شـبهاتی که برخـی افـراد دربـاره اقتصـاد مقاومتی مطـرح می کنند

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۲. التزام سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی از دید رهبر انقلاب؛ ماخذ: ترسیم نگارنده.

افزودنـد: اقتصـاد مقاومتـی برعکـس ایـن شـبهات، بـه رفـاه و بهبـود زندگـی عمـوم مـردم و بـه ویـژه طبقات ضعیـف منجـر خواهد شـد. فسادسـتیزی نهمین مؤلفه ای بـود کـه رهبر انقلاب اسـلامی به آن اشـاره و تأکید کردنـد: لازمـه فعالیـت سـالم و پرتحـرک اقتصـادی، امنیـت اسـت و لازمـه امنیـت اقتصـادی نیـز، برخـورد بـا مفسـدان اقتصـادی و افرادی اسـت که قانـون را دور مـی زنند.

۱۰.**«شفاف سـازی، شـرط اصلی مقابله با فسـاد اقتصـادی»**: حضرت آیت ا... خامنه ای شـفاف سـازی را شـرط اصلـی مقابلـه بـا فسـاد اقتصـادی دانسـتند و افزودنـد: باید فضـای رقابتی و با ثبـات اقتصادی بوجود آیـد زیـرا در چنیـن فضـای سـالمی، فعـال اقتصـادی احسـاس امنیـت خواهـد کـرد ضمـن اینکـه در چنین شـرایطی، کسـب ثـروت بـا ابتـکار و پشـتکار، مبـاح و مـورد تأییـد نظام اسـت.

۱۱.**«دانـش محـوری»**: ایشـان بـا اشـاره بـه اعـلام آمادگـی سـه قـوه بـرای مقابلـه بـا فسـاد اقتصـادی، تأکیـد کردنـد: در ایـن موضـوع، گفتـنِ صـرف کافـی نیسـت و همه مسـئولان اجرایـی، قضایی و قـوه مقننه در ایـن خصـوص مسـئول هسـتند. دانـش محـوری، آخریـن مؤلفـه ای بود کـه رهبر انقلاب اسـلامی به آن اشـاره کردنـد و گفتنـد: امـروز شـرایط کشـور از لحاظ پیشـرفت‌های علمـی بـه گونه‌ای اسـت کـه می توانیم رسـیدن بـه اقتصـاد دانـش بنیـان را بـا بلندپـروازی، جـزو اهـداف خود قـرار دهیـم... اقتصاد دانـش بنیان از مهمتریـن زیرسـاخت های اقتصادی هر کشـور اسـت و اگـر ایـن موضـوع مورد توجـه جدی قـرار گیـرد، قطعاً چرخـه علـم تـا ثـروت تکمیـل خواهد شـد.

چگونگـــــی شکل‌گیری سیاسـت های اقتصاد مقاومتی

آیا سیاسـتهای اقتصاد مقاومتی، حرکتی مقطعی اسـت کـه تحـت فشـار تحریم هـا شـکل گرفتـه اسـت؟ و لذا ارتباطـی با سیاسـتهای کلان بلندمدت پیـدا نمی کند؛ چراکه پاسـخ این سـوال طرح اصلی در چرایی بررسـی تاثیـر ایـن سیاسـتها بر سیاسـتهای معمـاری و صنعت سـاختمان خواهـد بـود. پاسـخ قاطعانـه رهبـر انقـلاب بـه این سـؤال پاسـخی کامـلاً منفـی بـودغ چنانچه به زعـم فرزانـه انقـلاب، اقتصـاد مقاومتـی بـه هیـچ وجه سیاسـتی مقطعی نیسـت بلکه تدبیری راهبردی اسـت کـه بـرای همه دورانها - چه تحریم باشـد و چه نباشـد - مفیـد و راهگشـا و پیش برنـده اسـت. در ادامـه بـه چرایـی شـکل گیری سیاسـتهای ابلاغـی بـه اختصار از دیـدگاه رهبـر معظم انقلاب اشـاره می شـود:

۱.**«ظرفیت هـای انسـانی، مـادی و جغرافیایـی کشـور»**: حضـرت آیـت ا... خامنـه ای در تشـریح علل و انگیـزه تدویـن و ابـلاغ سیاسـتهای اقتصـاد مقاومتی بـه بیـان چهـار عامـل اصلـی پرداختنـد: ظرفیتهـای فـراوان مـادی و معنوی کشـور، حل مشـکلات مزمن و دیرپـای اقتصـادی، مقابله بـا تحریم هـا و کاهش کامل تأثیرپذیـری اقتصاد کشـور از بحرانهـای اقتصاد جهانی. ایشـان در این خصـوص افزودنـد: ظرفیتهـای عالـی انسـانی، سـرمایه های «معدنـی، طبیعـی و صنعتی» و نیـز موقعیـت ممتـاز جغرافیایی کشـور انگیـزه‌ای قوی بـرای طراحـی الگوی پیشـتاز اقتصـادی یعنـی اقتصاد مقاومتـی بوده اسـت.

۲.**«مشـکلات مزمـن اقتصـادی نظیـر تـورم، بیکاری، وابسـتگی بـه نفت و واردات بـی رویه»**: حضـرت آیـت ا... خامنـه‌ای در تشـریح دومیـن انگیزه ابـلاغ سیاسـتهای اقتصـاد مقاومتـی بـه ضـرورت حـل مشـکلات موجود تکیه کردند. ایشان افزودند: مشکلات مزمـن و دیرپایـی همچون تـورم، بیکاری، وابسـتگی به نفـت، واردات بـی رویه، معیوب بودن برخی سـاختارها،

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

پایین بودن بهره وری و الگوی ناصحیح مصرف، جز با یک حرکت برنامه ریزی-شده برای مقاوم سازی اقتصاد برطرف نمی شود (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سایت مقام معظم رهبری).

۳.«**جنگ تمام عیار اقتصادی**»: رهبر انقلاب، مقابله با جنگ تمام عیار اقتصادی دشمنان را از دیگر عوامل تدوین سیاستهای اقتصاد مقاومتی بیان کردند و افزودند: تحریم ها قبل از موضوع انرژی هسته ای نیز وجود داشته و اگر مذاکرات هم ان شاءا... به نقطه حل برسد وجود خواهد داشت چراکه هسته ای و حقوق بشر و مسائل دیگر بهانه ای بیش نیست و زورگویان جهانی از استقلال طلبی و الگوشدن ملت ایران در هراسند. ایشان افزودند: برای علاج قطعی فشارهای اقتصادی دشمنان، باید به گونه ای اقتصاد خود را قوی و مستحکم کنیم که آنها از تأثیرگذاری فشارهای خود مأیوس شوند که این هدف با اجرای سیاستهای ابلاغ شده محقق خواهد شد(جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سایت مقام معظم رهبری).

۴.«**ضرورت کاهش تاثیرپذیری از بحران‌های جهانی**»: حضرت آیت ا... خامنه ای، چهارمین عامل تدوین سیاستهای مقاوم سازی اقتصاد کشور را ضرورت کاهش تأثیرپذیری از بحرانهای جهانی خواندند و گفتند: این عوامل چهارگانه باعث شد طراحی مدل اقتصاد مقاومتی در دستور کار نظام قرار گیرد.

تحقق پذیری سیاست های اقتصاد مقاومتی

۱.«**ایجاد گفتمان سازی و ارائه تصویر درست از اقتصاد مقاومتی**»: رهبر انقلاب، گفتمان سازی و ارائه تصویری درست از اقتصاد مقاومتی را وظیفه رسانه ها، مسئولان، دلسوزان و صاحبان فکر و اندیشه خواندند و خاطرنشان کردند: دستگاه‌های تبلیغاتی مخالفِ پیشرفت ایران، تلاش می کنند با ایجاد شبهه و اشکال تراشی، سیاستهای ابلاغ شده را بی اهمیت جلوه دهند اما اگر تصویر درستی از این حرکت بزرگ و پیشتازانه ارائه شود و گفتمان سازی صورت گیرد، مردم به آن معتقد می شوند و از مسئولان مطالبه می کنند که در این صورت کارها به پیش خواهد رفت.

۲.«**ضرورت تشکیل مرکزی قوی برای پایش و رصد اقدامات**»: رهبر انقلاب اسلامی در بیان آخرین انتظار خود از مسئولان موضوع پایش و اطلاع رسانی دقیق را مطرح کردند. ایشان افزودند: باید مرکزی قوی و بینا برای رصد و پایش دقیق فعالیتها وجود داشته باشد. گردآوری و پردازش اطلاعات، استنتاج، تعیین شاخص برای هر بخش و اطلاع رسانی به مردم از جمله وظایفی بود که ایشان برای این مرکز برشمردند. رهبر انقلاب سخنانشان را با این جملات به پایان بردند: انشاءا... کار بزرگی که شروع شده است با توکل به خدا و شتاب مناسب پیش می رود و مردم ثمرات شیرین آن را در همین دولت خواهند چشید (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سایت مقام معظم رهبری).

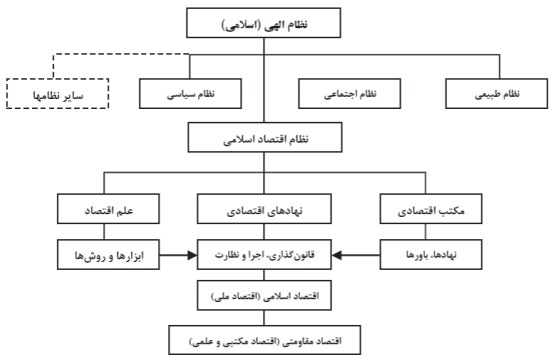
۳.«**الزام نخست، عزم راسخ مسئولان به ویژه قوه مجریه**»: ایشان عزم راسخ و جدی مسئولان سه قوه و بویژه قوه مجریه را عاملی بسیار مهم برای مقاوم سازی اقتصاد خواندند و افزودند: صرف مطرح شدن سیاستهای اقتصاد مقاومتی، مشکلی را حل نمی کند بلکه عزم و تلاش مسئولان همه بخشهای مرتبط با این سیاستها، زمینه ساز تحقق اهداف اعلام شده خواهد بود.

۴.«**ورود به میدان عمل**»: رهبر انقلاب، ورود به میدان عمل را دومین انتظار خود از مسئولان برشمردند و خاطرنشان کردند: این طرح و سیاستهای کلی باید به برنامه های گوناگون اجرایی تبدیل شود تا حماسه اقتصادی، واقعاً به وجود آید. حضرت آیت ا... خامنه ای با اشاره به نامگذاری سال جاری به سال حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی افزودند: حماسه سیاسی خوشبختانه محقق شد اما حماسه اقتصادی متأسفانه به تأخیر افتاد که امیدواریم این

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۳. محورهای اقتصاد امنیت ملی، ماخذ: سیف، ۱۳۹۱، ص ۱۴.

نمودار ۴. چارچوب اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی؛ ماخذ: اسدی، ۱۳۹۳، ص ۳۳.

موضوع در پرتو سیاستهای ابلاغ شده، در سال ۹۳ با جدیت کامل پیگیری شود.

۵.«برنامه زمان‌بندی شده با شاخص‌های زمانی»: رهبر انقلاب تدوین برنامه های زمان بندی شده را سومین ضرورت دانستند و تأکید کردند: باید سهم هر قوه و همچنین سهم هر دستگاه در اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی، بطور دقیق مشخص شود. ایشان افزودند: لازم است برنامه های اجرایی شفاف و با شاخص های زمانی، تدوین گردد تا پیگیری پیشرفت کارها امکان پذیر شود.

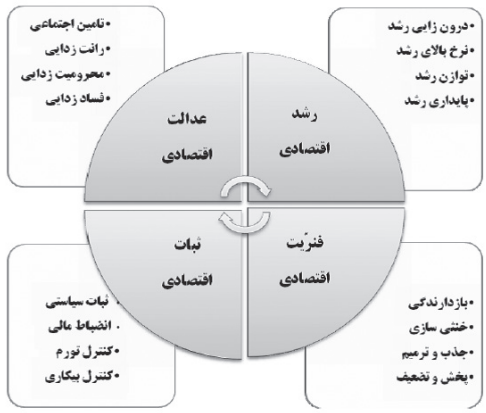
۶.«هماهنگی دستگاه‌ها و نظارت در همه سطوح»: اقدام سران سه قوه در تهیه سازوکار هماهنگی دستگاه‌ها و نیز نظارت در همه سطوح، چهارمین و پنجمین ضرورتی بود که رهبر انقلاب بر آنها تأکید کردند. ایشان افزودند: مجمع تشخیص مصلحت نیز موظف است به مسئولیت نظارتی که به آن محول شده بطور کامل عمل کند.

۷.رفع موانع «قانونی، اجرایی، حقوقی و قضایی»: برطرف کردن موانع «قانونی، اجرایی، حقوقی و قضایی» از سر راه اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی، ششمین وظیفه‌ای بود که رهبر انقلاب متوجه سران قوا دانستند. ایشان تأکید کردند: باید موانع مزاحم برداشته شود تا فعالان اقتصادی، کارآفرینان، مبتکران و دانشمندان، با آرامش به این میدان روی آورند و احساس کنند با موانع غیرمعقول روبرو نیستند (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ سایت مقام معظم رهبری).

نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی

برخی هر چند به سختی اقتصاد اسلامی را می پذیرند و این عنوان را معنادار می دانند و قید اسلامی بودن را مانع معناداری آن ندانسته و آن را جز ترکیبات بی معنا نمی شمارند، ولی اقتصاد مقاومتی را عنوان فاقد معنا دانسته و نظریه اقتصاد مقاومتی را که از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی ارایه شده، فاقد بنیادهای علمی و عملی دانسته و آن را به شدت رد و انکار می-کنند. در پاسخ به این افراد شکاک و نافهم و رویکرد انکاری و تخطئه آمیز آنان باید گفت که «اقتصاد مقاومتی همان اقتصاد اسلامی با تاکید بر رویکرد خاص است»؛ به این معنا که اقتصاد مقاومتی از درون اقتصاد اسلامی بیرون آمده است و تنها تفاوت میان اقتصاد اسلامی و اقتصاد مقاومتی در شرایط زیستی و تحقق آن است. به این معنا که اقتصاد مقاومتی در زمانی خاص برای هدف خاص شکل می گیرد و برخی از عناصر و مولفه های اقتصاد اسلامی در آن بیش تر مورد توجه و تاکید است؛ بنابراین همان نظریه های اقتصاد اسلامی را می توان در نظریه اقتصاد مقاومتی رهگیری و ردگیری کرد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۵. الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی، ماخذ: سیف، ۱۳۹۱، ص ۱۷.

اقتصاد مقاومتی، موانع و راهکارها

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی فعال، پر انرژی، و پر پتانسیل و کاملاً هماهنگ و مبتنی بر ارزش های اسلامی، فرهنگ دینی، دانش و سرمایه بومی است. و یا به تعبیری اقتصاد مقاومتی، همان اقتصاد اسلامی است. حال باید برای تحقق این هدف، ابتدا به بررسی موانع و راهکارهای اقتصاد مقاومتی پرداخته می شود.

۱.شاید بتوان گفت اولین مانع برای تحقق این مهم،کافی نبودن علم اقتصاد اسلامی در دانشگاه هاست. تا زمانی که در دانشگاه های ما اصول اقتصادی از شاخص ها و نظریه های غربی بهره می گیرد، نمی توانیم به موفقیت مدنظر برسیم. باید در این زمینه بتوانیم فضای اقتصادی داخلی و بین المللی را به خوبی بررسی و با استفاده از شاخص های بومی و اسلامی، وضعیت اقتصادی خود را به خوبی شناسایی کنیم و متناسب با آن آموزش های لازم را داشته باشیم.

۲.اقتصاد مقاومتی، ماهیتی مردمی دارد یعنی باید فضایی برای ورود مردم، مخصوصا جوانان مومن و متعهد و خلاق در عرصه اقتصادی فراهم شود. باید در جوانان روحیه اعتماد به نفس، و روحیه جهادی تقویت شود. در زندگی اسلامی، اسراف، ریخت و پاش و توقعات بالا و بی موردجایی ندارد. متاسفانه با فاصله گرفتن از برخی ارزشهای انقلاب اسلامی، سبک زندگی هایمان هم قدری از آن شیوه جهادی و انقلابی فاصله گرفته است. باید الگویی صحیح برای سبک زنگی مردم تعریف شود؛ الگویی از زندگی جهادی و انقلابی. در اینصورت مردم با اصلاح برخی سبک های غلط، به تحقق اقتصاد مقاومتی کمک خواهند کرد. لازمه تحقق اقتصاد مقاومتی،جهاد اقتصادی و سلامت معنوی ست؛ و زندگی بر اساس آموزه های دین مبین اسلام، اساس مقاومت و جهاد است.

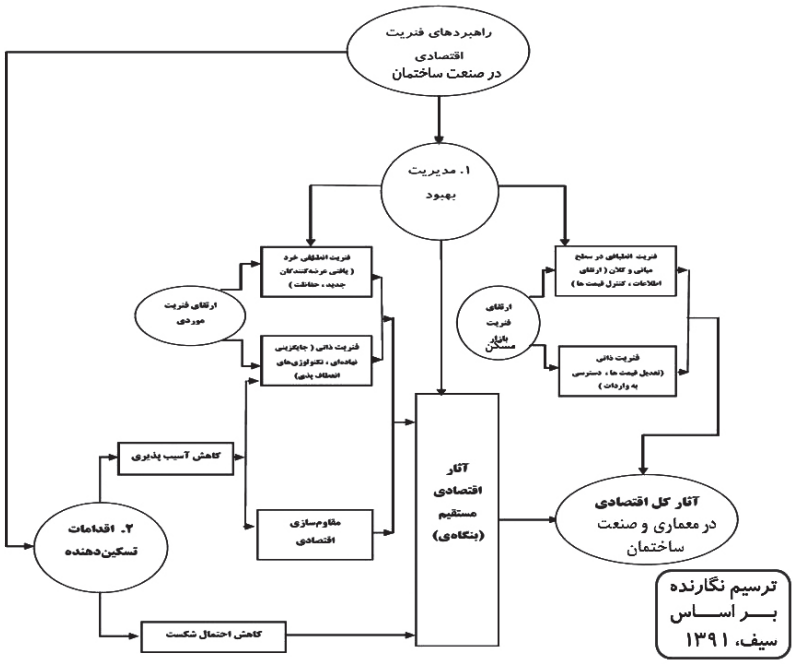
۳.نظام تعلیم و تربیت و آموزشی کشور، باید دانشجویان را متناسب با شرایط و نیازهای امروز تربیت کند. یعنی باید به گونه ای باشد که از کودکی، آنان را خلاق، جهادگر، و سختکوش بار بیاورد. چنین فرزندانی با این تعلیم و تربیت، سازندگان اقتصاد اسلامی کشور خواهند شد.

۴.سیستم تبلیغاتی و رسانه‌ای کشور در تحقق اقتصاد مقاومتی نقش مهمی بر عهده دارد.پس از تهیه آموزه های اقتصاد مقاومتی، نیاز به تبلیغ و رواج این آموزه ها می باشد. بنابراین باید از تمامی ظرفیت های تبلیغاتی استفاده کنیم و این آموزه ها را در همه جا نهادینه کنیم.

۵.جهانی شدن اقتصاد باعث شده تا مقاومت اقتصادی تعاریف متعددی به خود بگیرد. دستگاه دیپلماسی کشور ما باید با استفاده از تجارب اقتصادی دیگر کشورها در زمینه های مشابه، ظرفیت های بالقوه و فرصت های جهانی در اقتصاد مقاومتی را فعال کرده و فرصتی مناسب در اختیار فعالان و محققان اقتصادی قرار دهد. و همچنین دولت و ملت ایران باید بتوانیم تعریفی جهادی از اقتصاد مقاومتی را به جهان ارائه دهیم.

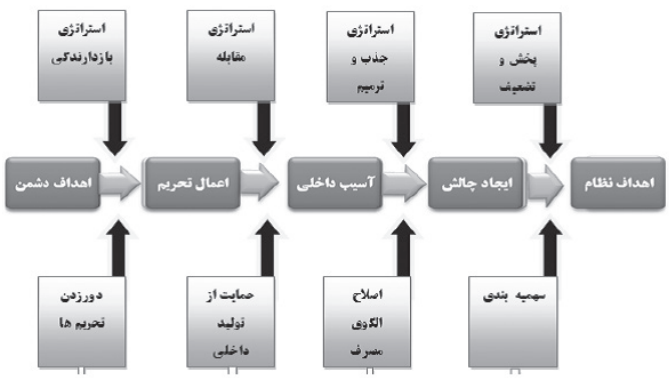
۶.حرکت سریع تر به سمت تحقق اقتصاد مقاومتی، نیازمند یک گفتمان سازی قوی است؛ یعنی گفتمان رایج در دانشگاهها، مراکز علمی و تحقیقاتی، مجامع مذهبی، کلاسهای درس باید به بحث اقتصاد مقاومتی تبدیل شود تا بهتر و سریع تر بتوانیم همه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۶. راهبردهای فنریت اقتصادی در بخش معماری در دروره رکود و ارتباط ان با سیستمهای اقتصاد مقاومتی؛ ماخذ: نگارنده.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

نمودار ۷. راهبردهای فنریت اقتصاد مقاومتی و نسبت ان با صنعت؛ ماخذ: سیف، ۱۳۹۲، ص ۱۹.

با هم این مهم را محقق سازیم.

۷.عرضه به اندازه تقاضا،کیفیت و نظارت عمومی و قوی و جلوگیری از رانت‌خواری‌ها و قاچاق از راه‌های موثر دیگر محسوب می‌شود.

تحقق اقتصاد مقاومتی در صنعت ساختمان و عمران شهری

تحقق اقتصاد مقاومتی در صنعت ساختمان نیازمند فرایندی است که در ادامه به اختصار به این مفاهیم اشاره می شود:

۱-«مقاومت فرماندهی متمرکز در بخش صنعت ساختمان»؛ در زمینه تحقق اقتصاد مقاومتی باید به آسیب شناسی اقتصاد کشور و موانع و نیازمندیهای تحقق اقتصاد مقاومتی پرداخت و محوری برای فعالیت در عرصه اقتصاد مقامتی داشته باشیم. لذا

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

به نظر می رسد تشکیل کارگروه اقتصاد مقاومتی در تمام دستگاه های اجرایی خاصه نهادهای مرتبط با «مدیریت شهری و صنعت ساختمان» در سطوح کلان و میانی لازم و اساسی است.

۲-«اصلاح نظام آموزشی دانش‌بنیان در بخش صنعت ساختمان»؛ نظام آموزشی معماری و آموزش شهرسازی و مدیریت شهری متناسب با اقتصاد مقاومتی باید عمل کند. کارکرد نظام آموزشی آن است که دانشجویان یک کشور را متناسب با شرایط و نیازهای تاریخی آن برهه تربیت کرد؛ اما متاسفانه در کشور این اتفاق به خوبی نمی‌افتد. حال این سؤال مطرح است که نظام آموزشی معماری و شهرسازی امروز ایران در این زمینه چه کار کرده است؟ آیا فکری به حال منابع آموزشی درسی و رویه های دانش بنیان این مملکت کرده است؟

۳-«اصلاح نظام تبلیغاتی بخش صنعت ساختمان»؛ در شرایط فعلی که صنعت ساختمان دچار نوعی لوکس گرایی و مصرف گرایی فزاینده در حوزه بهره گیری از مواد و مصالح تجملاتی خارجی وارداتی و در عین حال، ساخت و سازهای لوکس در بالاشهر مناطق کلانشهری خاصه کلانشهر تهران شده است؛ به نظام تبلیغاتی هماهنگ و منسجمی نیاز است که بتواند این آموزه‌ها را از طریق رسانه‌های رسمی و غیررسمی مختلف، به خوبی به مردم عرضه کند تا مردم ضمن تلاش در ارتقا کیفی محصولات ساختمانی داخلی، از استفاده کالاها و مصالح ساختمانی خارجی دوری کنند. حال در این خصوص این سؤال پیش می‌آید که رسانه‌های کشور در این زمینه فقط در حد شعار عمل کردند یا کاری هم صورت گرفته است؟ این در حالی است که ما شاهد تبلیغات کالاهای غربی وارداتی در صنعت ساختمان و معماری که مشابه ایرانی دارند به صورت انبوه هستیم؛ چرا مسئولین هنوز در حد شعار به فرامین مقام معظم رهبری نگاه می‌کنند.

۴-«هوشمندسازی معماری و بهره‌گیری از تکنولوژی های نوین تولید داخل»؛ «معماری هوشمند» گامی در راستای معماری پایدار و صرفه جویی در انرژی به ویژه در مناطق گرمسیری است که با بهره مندی از این نوع معماری علاوه گردش طبیعی هوا و اکسیژن دهی به ساختمان می تواند اقتصاد مقاومی را با جلوگیری از اتلاف انرژی به منصه ظهور رساند. بناها در این نوع معماری قادر به تطبیق با شرایط داخل و خارج است و می تواند ضمن بررسی قاعده و اصول طبیعت و موجودات زنده، در برابر شرایط مختلف جوی مانند باد، گرما و سرمایش بیش از حد و تغییر تابش نور خورشید واکنش نشان دهد.

۵- «تحقق اقتصاد مردمی»؛ ایفای نقش پررنگ مردم در اقتصاد مقامتی خاصه در ساخت و سازهای معماری را نمی‌توان نادیده گرفت. اقتصاد مقاومتی ماهیت اقتصاد مردمی است. اگر قرار باشد اقدامی در نهادسازی اقتصاد مقاومتی برداشته شود، هیچ لزوم ندارد که این نهادسازی را دولت انجام دهد بلکه لزوم دارد مردم وارد این عرصه شوند تا از ورود رانت خوارها به اقتصاد جلوگیری کنند. نهادهای اقتصادی مردمی می‌توانند نقش تعیین کننده‌ای داشته باشند، اگر فضای اقتصادی بخش صنعت و مسکن را برای حضور جوانان مؤمن و خلاق ایران اسلامی در عرصه اقتصادی فراهم کنیم، قطعاً تحولی مثبت در این عرصه شاهد خواهیم بود.

۶- «حمایت از فعالان اقتصادی»؛ توجه و دلجویی و حمایت دولت از فعالان اقتصادی در بخش مسکن و ساختمان الزامی است؛ اگر دولت در حالت عادی از فعالان اقتصادی در این بخش حمایت کند آن وقت می‌توان انتظار داشت آنها هم در روز مبادا به کمک کشور بیایند. حال این سؤال پیش می‌آید دولت در زمینه حمایت از فعالان اقتصادی بخش مسکن و ساختمان تا چه حد کار کرده است و باید چه کارهای دیگری را انجام دهد تا از فعالان در موقع ضرورت توقع داشته باشد.

۷- «گفتمان سازی در بخش صنعت ساختمان»؛ لزوم تبدیل بحث اقتصاد مقاومتی به گفتمان رایج در دانشگاه‌ها و دانشکده های معماری و شهرسازی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

است. اقتصاد مقاومتی یک شعار نیست و این یک واقعیت هست و آن را باید تبدیل به فرهنگ و گفتمان کرد. بهترین الگو برای ایجاد رابطه بین فرهنگ و اقتصاد مقاومتی، الگوبرداری از فرهنگ بسیج و دفاع هشت ساله و ارتباط آن با ساخت و سازها و اقدامات جهادی در بازسازی بعد از جنگ است.

۸-«مدیریت مصرف در بخش صنعت ساختمان»؛ مسئله مدیریت مصرف در بخش صنعت ساختمان یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است یعنی مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر در منابع انسانی و مسالح و نکنولوژی ساخت.

نتیجه گیری و جمعبندی

در پایان باید گفت که در حوزه تحقق پذیری سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی در حوزه صنعت ساختمان لازم است شاخص های اقتصاد مقاومتی و اهداف آن با جوهره مقاومت پیوند منطقی داشته باشند. این امر به این معناست که در این راستا باید چالش های پیش رو شناسایی و در دایره ای بزرگ تر با عنایت به چالش های اقتصاد امت اسلامی تعریف و برای آن برنامه و راه حل ارائه شود. ارکان اقتصاد مقاومتی در ایران شامل مردمی کردن اقتصاد، اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی، توانمندسازی بخش خصوصی، افزایش ثروت ملی و صیانت از آن، کاهش وابستگی به درآمد نفتی، مدیریت مصرف و استفاده از ظرفیت و امکانات داخلی کشور است. اقتصاد مقاومتی یک واژه جدید است که حوزه های مختلفی را دربرمی گیرد. طی چند سال گذشته که در شرایط تحریم قرار داشتیم، قدرت های بزرگ و کشورهای غربی هم پیمان آنها از هیچ تلاشی برای تضعیف اقتصاد ایران فروگذار نکردند. باید برای بی اثر کردن این تحریم ها به طور علمی روش شناختی صحیحی ارائه شود. اقتصاد مقاومتی نیاز به زیرساخت و روش شناسی علمی دارد. بر این اساس به منظور حصول به اهداف تعیین شده باید برنامه های عمل (Action Plans) به دقت اجرایی شوند و فعالیت پروژه های گوناگون براساس تقویم زمانی هریک به طور مداوم و مستمر کنترل و یا پایش شوند.

راهبردهای تحقق بخشی اقتصاد مقاومتی در صنعت ساختمان عبارتند از:

۱. ترویج اقتصاد مقاومتی و تنوع بخشی به الگوهای مناسب اقتصادی متناسب با نیاز کشور و شرایط خاص تحریم؛

۲. تبیین و تحکیم حوزه های راهبردی اقتصادی در سطوح سرمایه گذاری، منابع انسانی، فرصت های تولیدی؛

۳. اطلاع رسانی و آگاهی بخشی مناسب و متعادل در جهت رشد سرمایه گذاری در کشور؛

۴. بهره گیری از رویکردهای دانش بنیان در حوزه صنعت ساختمان و طراحی معماری و طراحی شهرها؛

۵. کاربست اصول و معیارهای طراحی هوشمند (smart growth) در معماری و طراحی شهرها و درنظرگیری ضوابط و مولفه های جدید معماری بیوفیلی و بیونیک.

۶. گسترش و تعمیق فرهنگ کار و تبیین نقش آثار آن بر استقلال اقتصادی کشور.

اهداف پیشنهادی برای سیاستگذاری در این بخش عبارتند از:

(*) راهبرد اول (ترویج اقتصاد مقاومتی در بخش صنعت و ساختمان)

۱. معرفی مدل و الگوی مطلوب اقتصادی در صنعت ساختمان و عمران شهری با تکیه بر اصول علمی و آموزه-های اسلامی؛

۲. تبیین و تشریح نقش اقتصاد مقاومتی و کارکردهای سازنده آن در استقلال اقتصادی کشور و رهایی از وابستگی ملی در صنعت ساختمان و عمران شهری؛

۳. زمینه سازی برای توجه بیشتر سایر نهادهای کشور در چگونگی پرداختن به موضوع اقتصاد خاصه وزارتخانه-ها و ارگانهای ذی ربط با صنعت ساختمان و عمران شهرها؛

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

(*) اهـداف راهبـرد دوم (تبییـن و تحکیـم حـوزه های راهبـردی اقتصـادی در صنعـت سـاختمان و عمـران شهری)

۱. سـوق دادن سـرمایه گذاران مالـی خصوصـی بـرای مشـارکت جـدی در طرح هـای عمرانـی شـهرها؛

۲. هدایـت دولـت و مجلـس شـورای اسـلامی بـا هدف تعامـل موثـر بـا یکدیگـر و ارائـه تسـهیلات لازم بـرای حضـور همه جانبـه بخـش خصوصـی در عرصه هـای اقتصـادی مربـوط بـه عمـران شـهری و صنعـت سـاختمان؛

۳. آسیب شناسـی موانـع و نیازمندی هـای تحقـق اقتصـاد مقاومتـی در صنعـت سـاختمان؛

۴. تأکیـد بر نقش محوری دولـت در تربیت متخصصان و حمایـت از آنهـا در حوزه هـای تولیـدی صنعـت ساختمان؛

۵. تاکیـد بـر نگـرش مجموعـه ای (سیسـتمیک) و کل نگـر در پرداخـت بـه حوزه هـای راهبـردی در اقتصـاد مقاومتـی بالاخـص در ارگانهـا و نهادهـای مرتبـط بـا معمـاری و شهرسـازی.

(*) اهـداف راهبـرد سـوم (اطـلاع رسـانی و آگاهـی بخشـی)

۱. ترغیـب متخصصـان و آگاهی بخشـی بـه آنهـا برای سـرمایه گذاری تولیـدی در صنعـت سـاختمان و معمـاری؛

۲. تشـویق مـردم بـه تأمین منابـع مالـی در پروژه های کلان عمرانـی- اقتصادی شـهرها؛

۳. ارزیابـی برنامه هـای دولـت و ترغیـب دولـت بـه سـرمایه گذاری های لازم بالاخـص در بخـش صنعـت سـاختمان و عمـران شـهری؛

۴. تبییـن الزامـات اقتصاد مقاومتـی در جامعه و هدایت دولـت در امور سـرمایه گذاری عمرانی شـهرها بالاخص شـهرهای محروم و نیازمند توسـعه بیشتر؛

۵. اطلاع رسـانی در مـورد آثـار مثبـت و مزایای کاهش وابسـتگی اقتصـادی کشـور بـه بیگانـگان بـه جامعـه حرفـه ای معمـاری و سـایر دلسـوزان حرفـه ای مرتبط بـا معمـاری و شهرسـازی در سـطوح حرفـه ای یـا دانشـگاهی؛

۶. آگاهی بخشـی معمـاران و شهرسـازان نسـبت بـه پیامدهـای منفـی و زیانبـار بی توجهـی بـه نیازهـای اساسـی کشـور بالاخص بایسـته های اقتصاد مقاومتی؛

۷. تشـریح اقتصـاد مقاومتـی در سـطوح خـرد، ملـی و بیـن الملـل مربـوط بـه صنعت سـاختمان.

(*) اهـداف راهبرد چهارم (گسـترش و تعمیق فرهنگ کار حرفه ای معماری و شهرسـازی)

۱. لـزوم اصـلاح نگرش ها و رفتارهـای عمومی معماران و شـهریازان در خصوص کار و صنعت سـاختمان؛

۲. پرداختـن به نقـش راهبردی آمـوزش و یادگیری در زمینـه اقتصـاد مقاومتی برای معماران و شهرسـازان؛

۳. تعمیـق و ترغیـب بـه اسـتفاده مطلـوب از منابـع اقتصـادی کشـور و معـادن تولیدکننـده مصالـح سـاختمانی ملـی و اسـتفاده از انهـا بـه جـای تولیدات وارداتـی خارجـی؛

۴. تبییـن نقـش اساسـی فرهنـگ کار در جامعـه و ضـرروت تشـویق بـه تولیـد بالاخـص در حـوزه صنعت سـاختمان و فـراورده هـای آن؛

۵. تبلیـغ کار تیمـی به همـراه نقد فرهنـگ عمومی در انجـام امـور به شـکل تکـروی و تفردخواهـی و منفعت طلبـی در ایـن حوزه.

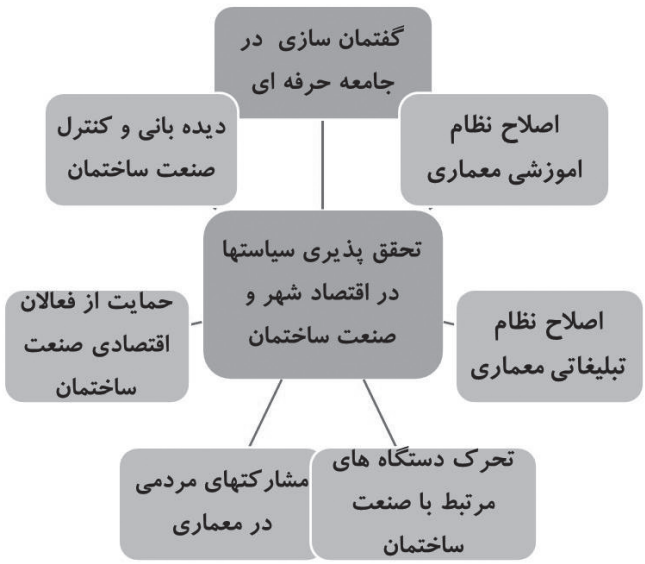
سیاسـت ها و ضوابـط کلـی در زمینـه تحقـق پذیـری سیاسـتهای اقتصـاد مقاومتـی در بخـش مسـکن و سـاختمان عبارتنـد از:

۱. در برنامه هـای تبیینـی حـوزه معمـاری و تصمیم گیری هـای کلان مدیریـت شـهری تـا حـد امـکان بـه طـور غیرمسـتقیم بـه موضـوع اقتصـاد مقاومتـی پرداختـه شـود و در تولیـد برنامه هـای ایـن خصـوص، اعتـدال و میانـه روی رعایـت گـردد.

۲. بـر نقـش محـوری محصـولات راهبـردی در جهـت رفاه و آسـایش مردم (مسـکن و زمین شـهری) و ایجاد ثبـات در قیمت هـا و جلوگیـری از نوسـان قیمت ها در بازار تأکید شـود.

۳. در حمایـت از تولیـد ملـی و جهت دهـی بـه بخـش خصوصـی معمـاری و ادارات حکومتـی بـه خریدهـای

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۸. نمودار تحلیلی اقتصاد مقاومتی در صنعت ساختمان و معماری شهری؛ ماخذ ترسیم: نگارنده.

محصولات و مصالح ساختمانی به سوی محصولات داخلی اقدامات جدی در رسانه ملی انجام شود.

۴. در تولید و پخش برنامه های مرتبط با موضوع عدم تجمل گرایی و لوکس گرایی صرف در بخش صنعت ساختمان، هویت خاص شبکه ها مورد توجه باشد و بر این اساس سهم و ضریب پرداختن به این موضوع برای هر یک از شبکه ها تعیین شود.

۵. در تأمین و پخش برنامه های بخش صنعت ساختمان در دستگاه های اجرایی و شهرداریها، سیاست ها و ضوابط در خصوص اقتصاد مقاومتی به طور ویژه مورد توجه قرار گیرد.

۶. یک الگوی مشخص از شیوه زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی در برنامه های کلی معماری و مسکن متناسب با آن ارائه شود.

۷. نظام آموزشی کشور در حوزه معماری و شهرسازی نیز متناسب با اقتصاد مقاومتی مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

۸. از ارائه تحلیل ها و راهکارهای غیرکارشناسی در این مورد اجتناب شده و موضوع به گونه ای کار نشود که خلط مبحث پیش آید.

۹. از شخصیت های موثر دانشگاهی و نخبگان برجسته علمی در تبیین و اطلاع رسانی مربوط به التزام بخش صنعت ساختمان و مدیریت شهری به تحقق پذیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی استفاده شود تا زمینه ای برای پذیرش همگانی خاصه بخش خصوصی نیز فراهم شود.

۱۰. فرهنگ اقتصادی، دانش صرفه جویی و راهبردهای مدیریتی در توسعه اقتصاد مقاومتی مربوط به صنعت ساختمان و عمران شهری ترویج و اطلاع رسانی شود.

۱۱. در برنامه ها، ضمن آسیب شناسی اقتصاد کشور، برآسیب های ناشی از خلاء قوانین و سوء استفاده های احتمالی در این زمینه و انحراف در سرمایه گذاری هم تأکید شود.

۱۲. فعالان اقتصادی و کارآفرینان در حوزه های استراتژیک اقتصادی در اقصی نقاط کشور به گونه ای آموزنده و تأثیرگذار در ایجاد حس و رفتار جهادی در عرصه ملی در این بخش و در عین حال مدیریت شهری معرفی شوند.

۱۳. به گونه ای شفاف و عینی، نسبت به تبیین

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

آثـار مثبـت اقتصـاد مقاومتی بـر زندگی واقعـی مردم و آینـده اقتصادی کشـور و تقویت روحیـه ایرانی پرداخته شود.

۱۴. بـر اسـتفاده از چاره‌جویـی جامعـه حرفـه ای و دانشـگاهی معمـاری و شهرسـازی در جهـت حـل مشـکلات اقتصادی کشـور و توجه به اقتصـاد مقاومتی برنامه‌سـازی شـود.

۱۵. بـر تشـکیل کمیته های راهبـردی اقتصاد مقاومتی در کشـور و حتـی در شـبکه‌های تولیـدی در قالـب «اتـاق فکـر» در دانشـکده هـای معماری و شهرسـازی تاکید شـود.

منابع و ماخذ

اسـدی، علـی (۱۳۹۳) نظـام اقتصـاد اسـلامی الگویـی کامـل بـرای اقتصـاد مقاومتـی، نشـریه پژوهشـی سیاسـتهای راهبـردی و کلان، شـماره ۵.

هاشـمی، سـید جـواد و سـمیه پورعبـدی (۱۳۹۲) تهدیـدات اقتصـادی و اقتصـاد مقاومتی، اصفهان، نشـر شـاخص پـژوه.

ویلکلـن، پیتـر (۱۳۸۱) اقتصـاد سیاسـی، ارتباطـات جهانـی و امنیـت انسـانی، ترجمـه مرتضـی بحرانـی، پژوهشـکده مطالعـات راهبـردی.

زهرایـی، مصطفـی (۱۳۷۶) نظریه‌هـای تحریـم اقتصـادی، دفتر مطالعات سیاسـی و بیـن المللی وزارت خارجـه، تهـران.

خادمـی، سـید موسـی (۱۳۹۰) تهدیـدات اقتصاد ملی، دانشـگاه عالـی دفاع ملـی، تهران.

ادل، ماتیو (۱۳۸۰) اقتصاد سیاسـی شهری و منطقه‌ای، ترجمـۀ فریبـرز رئیس‌دانا، تهران: نشـر قطـره، فصلهای ۲ و ۳، ۱۳۸۰.

اطهـاری، کمـال (۱۳۸۲) «ناکارامـدی نظـام مدیریـت مالـی شـهر»، مجلـه شـهرداریها، سـازمان شـهرداریها، شـماره۴۹، ۱۳۸۲.

اورین ک-کـپ، ترجمه اقتداری، علـی (۱۳۵۶) بودجه بندی دولتی، تهران، موسسـه علـوم اداری.

سـیف، الـه مـراد (۱۳۹۱) الگـوی پیشـنهادی اقتصـاد مقاومتـی جمهوری اسـلامی ایران، نشـریه آفاق امنیت، شماره ۱۶.

بـازرگان، عباس و دیگران (۱۳۷۷) روشـهای تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشـارات آگاه.

پناهـی، علی (۱۳۸۹) بودجـه ریزی عملیاتی در نظریه و عمـل، تهـران: مرکـز پژوهـش هـای مجلس شـورای اسلامی.

جـری، ریچـارد، دوکات، امانـوی و دیگـران (۱۳۶۸) بیـکاری در جهان سـوم. تهـران: وزارت برنامـه و بودجه مدیریـت و برنامه‌ریـزی، ۱۳۶۸.

دفتـر برنامـه ریـزی عمرانـی وزارت کشـور- مرکـز مطالعـات برنامـه ریـزی شـهری (۱۳۸۱) «شـیوه های افزایـش درآمـد و کاهـش هزینـه هـای شـهرداریها»، انتشـارات سـازمان شـهرداری هـا، ۱۳۸۱.

دیویـد، فـرد (۱۳۷۹) «مدیریـت اسـتراتژیک»، ترجمه علـی پارسـائیان و محمـد اعرابـی، انتشـارات دفتـر پژوهش‌هـای فرهنگـی، تهـران.

رئیس‌دانا، فریبرز (۱۳۸۰) بررسـیهای کاربردی توسـعه و اقتصـاد ایـران. ج ۱، تهـران: نشـر چشـمه، فصل دوم، ۱۳۸۰.

رئیس‌دانـا، فریبـرز (۱۳۸۱) «نگاهی به مسـائل توسـعه شـهری»، اقتصـاد سیاسـی توسـعه. تهـران: مؤسسـه انتشـارات نگاه.

سـبزه پرور، مجیـد (۱۳۸۹) «مرجـع کاربردی مدیریت پـروژه»، انتشـارات ترمه، تهران

سـینجر، پـل (۱۳۵۸) اقتصـاد سیاسـی شهرنشـینی، ترجمـۀ گـروه تحقیـق مطالعـات شـهری و منطقـه‌ای، تهـران: نشـر ایـران، ۱۳۵۸.

شـارل ژیـد و شـارل ریسـت (۱۳۷۰) تاریـخ عقایـد اقتصـادی، ترجمـه دکتـر کریـم سـنجابی، جلـد اول، انتشـارات دانشـگاه تهـران.

شـورای شـهر تهـران(۱۳۸۹) سیاسـت‌های تدویـن بودجـه سـال ۱۳۹۰ شـهرداری تهران، مصوب شـورای شـهر تهـران در تاریـخ ۱۳۸۹/۹/۱۴.

عابدیـن درکـوش، سـعید (۱۳۶۴) درآمدی بـه اقتصاد شـهری. تهران: مرکز نشـر دانشـگاهی.

فلـورا، دنیـر (۱۳۷۰) اقتصـاد معاصـر، ترجمـۀ منوچهر

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]